PAPER - 5

MT

2018 .... 1200 **Seat No.** | | | | | | | |

MT - SANSKRIT ENTIRE (SECOND OR THIRD LANGUAGE) - PRELIM - I PAPER - V

Time : 3 Hours **Model Answer Paper** **Marks : 80**

	प्रथमः विभागः - गद्यम् ।	
उ.१.	**अ) गद्यांशं पठित्वा निर्दिष्टाः कृतीः कुरुत ।**	
१.	**अवबोधनम् । (केऽपि २ कृती कुरुत ।)**	
I)	उचितं कारणं चित्वा वाक्यं पुनर्लिखत । प्रसन्नचित्तेन भगवता सुगतेन भिक्षवे नूतनचीवराणि दत्तानि यतः **भिक्षुणा पुरातनचीवरस्य पूर्णतया उपयोगः कृतः ।**	१
II)	कः कं वदति । **भिक्षुः भगवन्तं गौतमबुद्धं वदति ।**	१
III)	वाक्यं पुनर्लिखित्वा सत्यं वा असत्यमिति लिखत । क्षुद्रवस्तुनः निर्माणे मानवीयपरिश्रमाणाम् आवश्यकता नैव वर्तते । - **असत्यम् ।**	१
२.	**शब्दज्ञानम् । (काः अपि ३ कृतीः कुरुत ।)**	
I)	सन्धिविच्छेदं कुरुत । तदाकर्ण्य - **तत् + आकर्ण्य ।**	१
II)	पर्यायशब्दौ लिखत ।	१
१)	उत्सुकतया - **कुतूहलेन ।** २) पुरातनम् - **प्राचीनम् ।**	
III)	**श्रुत्वा, क्रीत्वा ।**	१
IV)	विशेषणं लिखत ।	१
१)	पादपोशिनम् - **पुरातनम् ।** २) कथा - **प्राचीना ।**	
उ.१.	**ब) गद्यांशं पठित्वा निर्दिष्टाः कृतीः कुरुत ।**	
१.	**अवबोधनम् । (केऽपि २ कृती कुरुत ।)**	
I)	उचितं कारणं चित्वा वाक्यं पुनर्लिखत । लेरसिया आत्मानं रूपहीनं कृतवान् यतः **सः जनानां स्वभावं ज्ञातुम् इच्छति ।**	१
II)	पूर्णवाक्येन उत्तरं लिखत । **धनवत्तां दारिद्र्यं वागणयित्वा लेरसिया सहृदयतया** साधुतया वा जनानां माहात्म्यं निश्चिनोति स्म।	१
III)	वाक्यं पुनर्लिखित्वा सत्यं वा असत्यमिति लिखत । ग्रामवासिभिः लेरसियासहिताः सर्वे जनाः भोजनार्थम् आहूताः । - **असत्यम् ।**	१

२.	**शब्दज्ञानम् । (काः अपि ३ कृतीः कुरुत ।)**	
I)	सन्धिविग्रहं कुरुत ।	१
१)	यतस्तस्य = **यतः + तस्य ।** २) येऽन्ये = **ये + अन्ये ।**	
II)	विलोमपदं गद्यांशात् चित्वा लिखत ।	१
१)	दारिद्र्यम् × **धनवत्ताम् ।** २) अपमानिता × **सत्कृता ।**	
III)	विशेषणे चित्वा लिखत ।	१
१)	**जुगुप्साकरम्, अभद्रम्** दर्शनम् । २) **एकस्य** गणस्य ।	
IV)	**सर्वेः, समभावेन, सहृदयतया, साधुतया, कशाघातैः, तेन, ग्रामवासिभिः, जनैः, केन।**	१
३.	**पृथक्करणम् । यथाक्रमं घटनाः लिखत ।**	२
i)	दूरवर्तिनं ग्रामं गमनम् ।	
ii)	स्वशरीरे मृत्तिकायाः लेपनम् ।	
iii)	ग्रामवासिभिः भोजनार्थं निमन्त्रणम् ।	
iv)	सहकारिणां सत्कारः ।	
क)	**गद्यांशं पठित्वा निर्दिष्टाः कृतीः कुरुत ।**	
१.	**अवबोधनम् । (केऽपि २ कृती कुरुत ।)**	
I)	उचितं पर्यायं चित्वा वाक्यं पुनर्लिखत । ऊर्जाविपत्तिः वर्धते यतः **ऊर्जासाधनानि मर्यादितानि** ।	१
II)	पूर्णवाक्येन उत्तरत । **ऊर्जासाधनानां मर्यादितोपलब्धिः** नाम ऊर्जाविपत्तिः ।	१
III)	वाक्यं पुनर्लिखित्वा सत्यं वा असत्यमिति लिखत । ऊर्जा नाम कार्यशक्तिः । - **सत्यम् ।**	१
२.	**शब्दज्ञानम् । (काः अपि ३ कृतीः कुरुत ।)**	
I)	रिक्तस्थानपूर्तिं कुरुत ।	१
१)	विद्युदादीनि - **विद्युत् + आदीनि ।** २) ऊर्जाविपत्तिस्तु - **ऊर्जाविपत्तिः + तु ।**	
II)	समूहेतरं पदं चिनुत ।	१
१)	उन्नतिः, विकासः, प्रकाशः, प्रगतिः । - **प्रकाशः ।**	
२)	दिनकरः, प्रभाकरः, सुखकरः, दिवाकरः । - **सुखकरः ।**	
III)	गद्यांशात् चित्वा विशेषणे लिखत । **अक्षया** ऊर्जा । **बहूनि** रूपाणि ।	१
IV)	**विद्युत्प्रवाहे, अध्ययनकाले, खण्डिते, वसन्ततौ ।**	१

३.	**पृथक्करणम् । (मञ्जूषातः शब्दान् चित्वा उचितस्तम्भे लिखत ।)**	२

पारम्परिकाणि ऊर्जासाधनानि ।	अपारम्परिकाणि ऊर्जासाधनानि ।
खनितैलम्, कृष्णाङ्गाराः, नैसर्गिकवायुः	**सूर्यः, जलम्, पवनः**

द्वितीयः विभागः - पद्यम् ।

उ.२.	**अ) पद्यांशान् पठित्वा निर्दिष्टे कृती कुरुत ।**	
१.	**पृथक्करणम् । (मञ्जूषातः शब्दान् चित्वा उचितस्तम्भे लिखत ।)**	२

अशक्यम्	शक्यम्
आकाशे चित्रकल्पना **सिकताभिः सेतुनिर्माणम्**	**अध्ययनेन विद्याप्राप्तिः** **फलके चित्ररेखनम्**

		२
उ.२.	**ब) पद्यांशौ पठित्वा निर्दिष्टे कृती कुरुत ।**	
१.	**शब्दज्ञानम् ।**	
I)	विलोमशब्दौ लिखत ।	१
१)	उन्नतमुख × **अधोमुख ।** २) उपरि × **अधः ।**	
II)	द्वे विशेषणे लिखत । सुकृतिनः - **प्रमुदिताः, प्रभुपदरताः ।**	१
२.	**अन्वयपूर्तिः ।**	२
	कदर्थितस्य अपि धैर्यवृत्तेः (नरस्य) **धैर्यगुणः** प्रमार्ष्टुं **न** शक्यते । अधोमुखस्य कृतस्य अपि वह्नेः **शिखाः** कदाचित् एव **अधः** न यान्ति ।	
क)	**द्वे सुभाषिते शुद्धे पूर्णे च लिखत ।**	
i)	वंशभवो **गुणवानपि सङ्गविशेषेण पूज्यते पुरुषः ।** **न हि तुम्बीफलविकलो वीणादण्डः प्रयाति** महिमानम् ।।	२
ii)	परोऽपि **हितवान्बन्धुर्बन्धुरप्यहितः परः ।** **अहितो देहजो व्याधिर्हितमारण्य**मौषधम् ।।	२
iii)	धर्मः **सर्वसुखाकरो हितकरो धर्मं बुधाश्चिन्वते** **धर्मेणैव समाप्यते शिवसुखं धर्माय तस्मै नमः ।** **धर्मान्नास्त्यपरः सुहृद् भवभृतां धर्मस्य मूलं दया** **धर्मे चित्तमहं दधे प्रतिदिनं हे धर्म मां** पालय ।।	२
ड)	**वृत्तनाम चिनुत ।**	१
	(मूलं भुजङ्गैः .... सत्वभरैः समन्तात् ।।) अस्य श्लोकस्य वृत्तनाम **इन्द्रवज्रा** इति ।	

	तृतीयः विभागः - स्थूलवाचनम् ।	
उ.३.	**अ) गद्यांशं पठित्वा निर्दिष्टाः कृतीः कुरुत ।**	
१.	**अवबोधनम् ।**	
I)	वाक्यं पुनर्लिखित्वा सत्यं वा असत्यमिति लिखत । वर्णविन्यासेन चित्रम् आकर्षकं दृश्यते । - **सत्यम् ।**	१
II)	एकपदेन उत्तरं लिखत । **विष्णुधर्मोत्तरपुराणम् ।**	१
२.	**पृथक्करणम् ।**	२
i)	नगश्रेष्ठः - **सुमेरुः ।** ii) खगश्रेष्ठः - **गरुडः ।**	
iii)	नरप्रवरः - **क्षितीशः ।** iv) श्रेष्ठकला - **चित्रकला ।**	
	चतुर्थः विभागः - लेखनकौशल्यम् ।	
उ.४.	**यथानिर्देशं कृतीः कुरुत । (केवलं ३ उपप्रश्नाः लेखनीयाः ।)**	
अ)	**कथापूर्तिः ।**	
	मञ्जूषातः उचितशब्दान् चित्वा कथां पुनर्लिखत । अस्ति हेमाङ्गदे देशे राजपुरं नाम नगरम् । तत्र जीवंधरो नाम कोऽपि **दयाशीलो** राजपुत्रोऽभवत्। एकदा प्रवृत्ते मधुमासे जीवंधरकुमारः **वयस्यैः** सह जलक्रीडां कर्तुं नदीं गतः । तत्र आसन्नमरणः कोऽपि कुक्कुरः तस्य दृष्टिमागतः । केनापि निर्दयेन भृशं ताडितः सः रुधिरप्लावितः तत्र पतितः करुणम् आक्रोशति स्म । भूतानुकम्पी राजकुमारः बहु दुःखितः। तत्समीपम् **आगत्य** करतलेन परामृशन् करुणस्वरेण कुमारः अभाषत, 'भद्र केन निर्दयेन नराधमेन मारितोऽसि । भवतु यथाशक्ति लघूकरोमि ते दुःखम् । इत्युक्त्वा कुक्कुरं समाश्वासयितुं भृशं **प्रायतत** । हस्तेन जलमानीय तमपाययत् । तथा च सानुक्रोशं भगवन्तं **प्रार्थ्य** तत्कर्णे मूलमन्त्रमुपदिष्टवान्। तस्य मन्त्रसामर्थ्येन स सारमेयः शान्तः सद्गतिं च गतः। अहो भूतदया महानुभावस्य ।	५
ब)	**३ पर्यायेषु १ विषयम् अधिकृत्य पञ्चवाक्यात्मकं निबन्धं लिखत ।**	५
i)	**व्यायामस्य महत्वम् ।** शरीरमाद्यं खलु धर्मसाधनम् । शरीरसम्पदे व्यायामः आवश्यकः । व्यायामेन शरीरं लघु भवति। उत्थानयोग्यं चपलं च भवति । जठराग्निः प्रदीप्तः भवति । दीर्घकालपर्यन्तं शरीरं कार्यक्षमं वर्तते । मनुजः बलसम्पन्नः प्रसन्नचित्तः च भवति । व्यायामेन शरीरं व्याधिग्रस्तं न भवति तथा वार्धक्यं दूरं तिष्ठति ।	
ii)	**मैत्रीदिनोत्सवः ।** प्राप्ते भये परित्राणं प्रीतिविश्रम्भभाजनम् । केन रत्नमिदं सृष्टं मित्रमित्यक्षरद्वयम् । आधुनिककाले ऑगस्टमासस्य प्रथमरविवासरे मैत्रीदिनोत्सवः सम्पद्यते । अस्मिन् उत्सवे मित्रत्वं गौरवायते न केवलं बालकैः किन्तु प्रौढजनैः अपि । असौ उत्सवः सर्वत्र आल्हादम्	

उत्साहं च प्रसारयति। सन्मित्रम् उत्सवे, व्यसने, राजद्वारे, श्मशाने अपि मनुजस्य सन्निधौ तिष्ठति । जीवने सन्मित्रस्य उपलब्धिः सुखस्य परमावधिः एव । अतः एषः मैत्रीदिनोत्सवः साम्प्रतं महता उत्साहेन सम्पद्यते ।

iii) **जलमहिमा ।**

पृथिव्यां त्रीणि रत्नानि जलमन्नं सुभाषितम् इति यद् उक्तं तत् यथार्थमेव। तत्रापि जलस्य प्रथमः निर्देशः इति विशेषः। जलं विना जीवनम् अशक्यमेव। सर्वेषां प्राणिमात्राणां जलमेव जीवनम्। पृथिव्यां त्रिपादभागः जलस्य एव। जलेन एव वयं सस्यानि फलानि कन्दमूलानि च लभामहे। जनैः जलापव्ययः न कर्तव्यः। जलसञ्चयाः अपि महता प्रयत्नेन संरक्षणीयाः।

क) संस्कृतानुवादः ।

८ वाक्येषु ५ वाक्यानां संस्कृतभाषया अनुवादं कुरुत । ५

i) श्रीकृष्णस्य मस्तके / मूर्ध्नि मयूरपिच्छः राजते ।
ii) मम समीपे वस्त्रस्यूतः सदैव वर्तते ।
iii) सप्टेम्बरमासस्य पञ्चमे दिने शिक्षकदिनम् सम्पद्यते/सभाजयति ।
iv) रेल-आरक्षणम् अधुना / इदानीं सुलभं भवति ।
v) देहली भारतस्य राजधानी अस्ति ।
vi) (त्वं) धूर्तशृगालस्य कथां कथय ।
vii) सेनाप्रमुखः व्यूहं रचयति ।
viii) योग्यः आहारः शरीरस्य वर्धनाय आवश्यकः अस्ति / वर्तते ।

ड) वाक्यरचना ।

i) धातूनां प्रयोगः - ४ धातुषु ३ धातून् प्रयुज्य ३ वाक्यानि संस्कृतभाषया लिखत । ३

१) राजा **दरिद्रेभ्यः** धनं यच्छति / ददाति । २) धीराः **सङ्कटात्** न विरमन्ति ।
३) दूतः **राजानम्** अभयं याचते । ४) शिक्षकः **छात्रेभ्यः/ छात्रेषु** ज्ञानं वितरति।

ii) अशुद्धिसंशोधनम् - अव्ययानि प्रयुज्य रचितेषु ४ वाक्येषु २ वाक्ययोः अशुद्धिसंशोधनं कुरुत । २

१) **पाठशालां** परितः क्रीडाङ्गणं वर्तते । २) **राज्ञे** नमः ।
३) **चित्रपटगृहं** निकषा विपणिः अस्ति । ४) **मन्दिरात्** दूरे मम गृहं विद्यते ।

पञ्चमः विभागः - व्याकरणम् - उपयोजनकौशल्यम् ।

उ.५ **यथानिर्देशं कृतीः कुरुत । (केवलं ५ उपप्रश्नाः लेखनीयाः ।)**

अ) **क्रियापदरूपैः आवलिपूरणम् । (८ पर्यायेषु ६ पर्यायाः लेखनीयाः ।)** ३

तृतीयपुरुष-एकवचनस्य रूपाणि लेखनीयानि ।

धातुः	द्वितीयः भविष्यकालः	परोक्षः भूतकालः	वर्तमानकालः	प्रथमः भूतकालः	आज्ञार्थः	विध्यर्थः
गम् १ प.प.	**गमिष्यति**	जगाम	**गच्छति**	अगच्छत्	**गच्छतु**	**गच्छेत्**
कृ ८ आ.प.	**करिष्यते**	चक्रे	**कुरुते**	**अकुरुत**	कुरुताम्	**कुर्वीत**

ब) **नाम-सर्वनामरूपैः आवलिपूरणम् । (८ पर्यायेषु ६ पर्यायाः लेखनीयाः ।)** ३

विभक्तिः	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
सप्तमी	पयोमुचि	**पयोमुचोः**	**पयोमुक्षु**
चतुर्थी	**नाम्ने**	नामभ्याम्	**नामभ्यः**
षष्ठी	**कस्याः**	**कयोः**	कासाम्
तृतीया	त्वया	**युवाभ्याम्**	**युष्माभिः**

क) **धातुसाधित-विशेषणैः कोष्ठकपूर्तिं कुरुत । (८ पर्यायेषु ६ पर्यायाः लेखनीयाः ।)** ३

कर्मणि भूतकालवाचक-धातुसाधित-विशेषणम्	कर्मणि विध्यर्थक-धातुसाधित-विशेषणम्	कर्तरि भूतकालवाचक-धातुसाधित-विशेषणम्	कर्तरि वर्तमानकालवाचक-धातुसाधित-विशेषणम्
परिवेषितम् **प्रारब्धा**	**कथयितव्यम्** **गम्यम्**	**उक्तवान्** **पठितवती**	**अभिलषन्** **विचरन्ती**

ड) **समासाः ।**

समासपदानां समासनामभिः सह मेलनम् । (८ पर्यायेषु ६ पर्यायाः लेखनीयाः ।) ३

विग्रहः	समासनाम
i) त्रिवर्णाः	**बहुव्रीहि समास**
ii) स्वेदबिन्दुभिः	**षष्ठी तत्पुरुष समास**
iii) व्रतोपवासादिभिः	**इतरेतर द्वन्द्व समास**
iv) कविकृतः	**तृतीया तत्पुरुष समास**
v) तृणस्थली	**मध्यमपदलोपी कर्मधारय समास**
vi) अधनौ	**नञ् बहुव्रीहि समास**
vii) महाविद्यालयः	**कर्मधारय समास**
viii) ग्रामस्थः	**उपपद तत्परुष समास**

ढ) **वाक्यपरिवर्तनम् । (४ पर्यायेषु ३ पर्यायाः लेखनीयाः ।)** ३

i) **यदि / यदा करी विक्रीतः तर्हि / तदा** किम् अङ्कुशे विवादः ।

ii) **यक्षः मेघं / मेघेन सन्देशम् अनाययत् / अनाययत ।**

iii) **जनैः** सङ्गणकीयपत्रेण स्वसन्देशः **प्रेष्यते** ।

iv) **त्वम्** अवधानं **देहि ।**

फ) **सङ्ख्यावाचकाः । (रिक्तस्थानपूर्तिः ।) (४ पर्यायेषु ३ पर्यायाः लेखनीयाः ।)** ३

i) अहं सप्ताहस्य **एकवारं / एकदा / सकृत्** चित्रपटं पश्यामि ।

ii) महाभारतस्य **एकादश** खण्डाः सन्ति ।

iii) ऑलिम्पिकस्पर्धायां दीपाकर्माकरमहोदयायाः **चतुर्थः** क्रमाङ्कः आसीत् ।

iv) इन्द्रचापे **सप्त** वर्णाः सन्ति ।

षष्ठः विभागः - अनुवादकौशल्यम् ।

उ.६. अ) संस्कृतगद्यांशं पठित्वा माध्यमभाषया अनुवादं कुरुत । ४

Once, Prince सिद्धार्थ went to the park for a stroll (walk). A swan, wounded by an arrow was fallen on the ground. Seeing that, सिद्धार्थ's heart became restless with compassion. He ran, removed the arrow from the swan's body and held it on the lap. Meanwhile, देवदत्त came there running. Seeing the swan in सिद्धार्थ's hand, he said loudly, "सिद्धार्थ, this swan was hit by me with an arrow, so give it to me." सिद्धार्थ said firmly, "I will not give. I am its protector." Hearing the entire account, the king ordered, "The swan will belong to the one, to whom it will go." The swan went near सिद्धार्थ. It is true - 'The protector is greater than the predator.'

ब) संस्कृतपद्यांशौ पठित्वा माध्यमभाषया अनुवादं कुरुत । ४

१) Only that advice is the best advice, which is for protecting the gain of the past, making acquisitions in the future and for liberating one facing calamity.

२) One who converts the opponent/enemies into followers (friends) by virtue of utilizing his talent, he indeed is brave and wise.

क) संस्कृतनाट्यांशं पठित्वा माध्यमभाषया अनुवादं कुरुत । ४

भरत – If separation from the son was considered the same, why was I not sent to the forest?

कैकेयी – Son, With you being at the maternal uncle's place, your separation was indeed natural.

भरत – Then why were fourteen years advised?

कैकेयी – Son, I, who desired to say 'fourteen days', ended up saying 'fourteen years' with a dejected mind.

भरत – Indeed this wisdom is worth giving a thought !

** ** ** ** **